

ANKARA'NIN KURULUŞUNDA VAKIFLARIN ROLÜ

Nazif ÖZTÜRK

Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti ilan edildiğinde küçük bir kasaba durumunda olan Ankara şehri, zengin bir tariht geçmişe sahiptir.

Galatlarca "Aneyra" denen şehrin adı günümüze dek "Ankara", Angur", "Engürü" "Angora" biçimlerinden geçerek bugün "Ankara" olmuştur. Ankara'da ilk uygar topluluğun, Anadolu'da istikrarı sağlayan Hititler olduğu anlaşılmaktadır.

Hititlerin ardından Frigyalıların yerleştiği şehir daha sonraları sırayla Lidyalılar, Kimerler, Persler ve Makedonyalıların egemenliklerinde yaşamış, Büyük İskender'in ölümüyle Galatların az sonra da Romalıların eline geçmiştir. Galatlılar tarafından yaptırıldığı sanılan Ankara Kalesi, Romalılar ve özellikle Selçuklular Devri'nde onarılmıştır.

Ankara, ortaçağda Hristiyanlığın Anadolu'daki belli başlı merkezlerinden biri olmuştur. VII. yy. da İranlıların hemen ardından da Arapların saldırılarına uğrayan Ankara, 1073 yılında Türklerin eline geçmiştir.

Şehir bir ara Haçlı Ordularının istilasına uğramışsa da 1127 yılında Selçukluların, 1354 yılında da Osmanlıların egemenliğine girmiştir. 1402 Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in yenilmesinden sonra şehirde bazı ayaklanmalar meydana gelmiştir. Fakat daha sonra istikrar sağlanmış ve Fatih devrine kadar, Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olmuştur.

Ünlü seyyahların seyahatnamelerinden edindiğimiz bilgilere göre Ankara, Orta Anadolu'da önemli bir kalenin e-

teğinde kurulan ve Osmanlı Devri'nde genişleyen büyük bir ticaret ve sanayi şehridir. Şehir 17. ve 18. yy.larda oldukça zengin ve devrine göre mâmurdur. Halkın büyük ekseriyeti Türktür ve burada ayrıca pekçok da Avrupalı tüccar yaşamaktadır.

18. yy.ın başlarında nüfusu 100.000'e yükselen Ankara, bu yüzyılın sonları ile 19. yy.ın başlarında bir düşüş sürecine girmiştir. Bu düşüş bir bakıma şehrin "velinimet" olan tiftik keçilerinin başka ülkelerde üretiminin başlamasına paraleldir. 1874-75 yıllarında hüküm süren kıtlık bu gerilemeyi hızlandırmıştır. Orta Anadolu'yu kasıp kavuran, insanların ölümüne, çoğunun hicretine yol açan bu korkunç kıtlık sebebiyle Türk unsuru önem ve zenginliğini kaybetmiş, ticaret azınlıkların eline geçmiştir.

Bu gelişmelerin sonucu, Ankara büyük şehirlikten bir kasaba durumuna düşmüştür. 1917 yılı yangını ve I. Dünya Savaşı, Osmanlı Dönemi Ankara'sının sonu olmuştur. 1923'de Türkiye Cumhuriyeti'nin resmen başkenti ilan edilmesi, Ankara için yeni bir devri başlatmıştır.

Başkent olmanın gerekli kıldığı hemen hiçbir fizikt ve sosyal altyapıya sahip olmayan ve yukarıda sıralanan sebeplerle bozkır üzerinde harabe bir Anadolu kasabası görünümüne dönüşen Ankara'yı ele alarak; o'nun, evkâfın engin zenginlikleri ile desteklenerek nasıl Başkent Ankara haline getirildiğini anlatmaya çalışacağız.

Bu noktada bir nebze de vakıf kav-

ramı üzerinde duralım.

Vakıf, insanlıkla birlikte var olan, ancak İslamla birlikte yaygınlaşan iyilik, şefkat ve dayanışma duygularının teşkilâtçılık rûhuyla bütünleşmesi sonucunda, şaha kalkan bir hukuk âbidesidir.

Vakıf esprisi ve uygulaması, Selçuklular ve Osmanlılar dönemi kültürünün her sektöründe yaşatıcı, koruyucu ve geliştirici bir rol oynamıştır. Gerçekten İslam-Türk toplumunda vakıf, coğrafyayı vatanlaştıran; serveti hizmete dönüştürerek vatani iktisadî, içtimai ve kültürel müesseselerle donatan; insanları sevgi, sosyal dayanışma ve yardımlaşma ağlarıyla birbirine bağlayarak bütünleştiren; mazi, hâl ve istikbâl arasında köprü kurarak tarih şuurunu canlı tutan bir medeniyet unsuru olmuştur.

Memleketimizde mevcut, dünya çapında kıymete haiz eski eser ve abidelerin büyük bir kısmı vakıf yoluyla yapılmıştır. Bu eserler millî kültürümüzün ve tarihimizin tapu senetleridir.

Uygarlık tarihimizin temel bölümlerinden birini kapsayan ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde önemli bir yer işgal eden vakıf müessesesi, hiçbir millette Türk toplumundaki kadar büyük ve anlamlı olmamıştır.

İslamiyet'in zuhuru ile toplumun güçsüzlerini korumak, yolcu ve misafirleri ağırlamak, zamanın toplumsal ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkan vakıfların, zaman süreci içerisinde, tesis edildiği milletlerin ihtiyaç ve karakterine göre hizmet alanı genişlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda devletin iç ve dış siyaseti, ekonomik yapısı, ulaşım, sosyal ve kültürel hizmetleri ile vakıflar iç içedir. O devirde, bugün devletin ve kamu kuruluşlarının üzerine aldığı, kamu hizmetlerinin birçoğu vakıflar tarafından yürütülmüştür.

Zengin vakıf gelirleri ile kurulan ve çok yönlü fonksiyonları bulunan "külliye" ler, 13. yy.'ın başından itibaren çeşitli Anadolu şehirlerinde kendini göstermeye başlamıştır. Gerek başka dinlerden İslam'a girenler ve gerekse Türkler arasında, dîni inanış ve farklı medeniyet anlayışına sahip bulunan

grupların bir ideal etrafında toplanmasında vakıf külliyelerinin çok büyük rolü olmuştur.

Külliye, insanların şehir hayatına geçmesi için gerekli olan ihtiyaçları karşılayacak yapı özelliğine sahiptir.

Ortada büyük bir câmi etrafında medrese, sıbyan mektebi, kütüphane, hastahane, aşhane, han, hamam, kervansaray, kalenderhane (zaviye dergah), muvakkithane, türbe, kapalı çarşı, su bentleri, şadırvan ve umûma açık tuvaletlerden oluşan külliye; o günün şartlarına göre asgariden altyapı ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir.

Vakıf külliyelerinin tesis edildiği yerlerde ulaşım sağlanmış, temizlik, eğitim, ibadet, barınma, beslenme ihtiyaçları karşılanmış, sağlık sorunları çözümlenmiş olmaktadır.

Selçuklu ve Osmanlı külliye, toplumsal kaynaşmayı teşvik eden, modern anlamda bir sosyal merkez karakterine sahiptir. Bunlar sadece ibadet yeri, öğretim merkezi ya da fakir mutfağı oldukları için değil, fakat çevrelerinde başka toplantı yerlerinin gelişmesine ön ayak oldukları için sosyal katalizör rolü oynamışlardır.

Vakıflar, tesis ettiği mektep ve medreselerle gençleri; cami ve dergahlarla yetişkinleri eğitmiştir. Bu müessese sayesinde, dul ve kimsesizler yiyecek gıda, giyecek elbise; öksüzler okuyacak okul; hastalar tedavi olacak hastahane; ölümler yatacak mezar bulmuşlardır. Bu durum zengini yoksula karşı merhametli, yoksulu da zengine karşı saygılı yapmıştır. Yardımın şahıslar eliyle değil de, müesseseler kanalı ile yapılması yoksulun şahsiyetini korumuş, onu kişilere minnet duygusundan kurtarmıştır. Fiziksel çevre ve kişisel noksanlıklar sebebiyle bazen dayanılmaz hale gelen hayatın yalçın ve sertlikleri yumuşatılarak dünya yaşanır hale getirilmiştir.

Vakıflar, geliştirdiği sosyal yardım müesseseleri ile sadece insan şahsiyetinin korunmasıyla yetinmemiş, toplum-devlet bütünlüğünü de sağlamıştır.

Toplumun ihtiyaç duyduğu bu hiz-

metler, millet fertlerinin alınteri ile kazandıkları mallarından bir bölümünü, Allah'ın rızası için, kamunun hizmetine sunmaları sonucu gerçekleşmiştir.

Vakıf müesseselerinden herbirinin kuruluş ve işleyişi hususunda; bizzat vakıf kurucusu tarafından düzenlenen ve kadı tarafından onaylanan hukukî belgeye "vakfiye" denilmektedir. Bugün sosyal ve ekonomik tarihimizin en önemli kaynaklarından birini, hiç şüphesiz bu vakfiyeler meydana getirmektedir.

Vakıfların külliye sistemini veya muhtelif yapılaşmalarla Osmanlı şehirlerinde hissedilen olumlu gelişmesini, Ankara'da da görmek mümkündür.

Yerli ve yabancı seyyahlar, şehrin vakıf eserlerle imar edildiğini görerek, eski Ankara'yı bir vakıf şehir olarak anlatmışlardır.

Seyyahların yaptığı Ankara gravürlerinde en belirgin üç eser vakıftır. Bunlar Hacı Bayram Camii, bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesi olarak kullanılan Mahmud Paşa Bedesteni ve Cenabı Ahmed Paşa Camii'dir. Bunlara Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restore edilmek suretiyle fonksiyone edilen Sulu Han'ı da ilave etmek lazımdır.

Aşağı yukarı 1640 yılında Ankara'yı gören Evliya Çelebi; "Ankara Kalesi, yüksek bir dağın doruğunda, dört kat beyaz taştan yapılmıştır. Katları birbirinden yüksektir. Her tabakasının arası 300'er adımdır. Duvarların yüksekliği 60 arşın, genişliği 10 Mekte zirâ'dır. Garip bir mühendislikle yapılmıştır. İçerisinde 360 mahalle, bahçesiz 600 ev bulunmaktadır. Tamamı vakıf olan 76 Camii, 200 hamamı, 170 çeşmesi, bütün öğrencileri burslu 9 medresesi, 3 dar'ulhadisi, 180 sıbyan mektebi (ilkokul), 18 dergahı, 2000 dükkânı, sanat niteliği yüksek bedesteni ve çarşıları mevcuttur." dedikten sonra kadınlarının rengarenk sof feraca giydiklerinden ve gayet edepli gezdiklerinden bahseder.

1739-1740'da Ankara'ya gelen İngiliz seyyah Richard Poekoche, 12'si minareli olmak üzere şehirde 100 kadar cami in varlığından bahseder. İngiliz

seyyaha göre, Ankara'nın nüfusu 100.000 kadardır. Nüfusun 1000 kadarı kale muhafızı olmak üzere 90.000'ni Türktür. 1500'ü Rum ve geri kalanı Ermeni olmak üzere 10.000'kadar Hristiyan mevcuttur. Bu seyyaha göre Ankara'da ayrıca çok fakir 40 Yahudi aile de bulunmaktadır.

Bütün seyyahlar Ankara'nın tiftik keçilerinden ve bu hayvanların tüylerinden elde edilen "sof" ticaretinden uzun uzun bahsederler. O dönemde Ankara'da Avrupalı tüccarlar oturmakta ve her yıl Fransa, İngiltere ve Hollanda'ya 500-600 deve yükü sof gitmektedir.

Ticaretin iyi işlediği dönemlerde insanlar zengin, Ankara şehri mâmurdur. Bağımsız dükkanların yanında, büyük paralar sarfedilerek yaptırılan 13 adet vakıf han ve bedesten bulunmaktadır. Fakat maalesef, bugün bunlardan sadece Sulu Han ve Mahmud Paşa Bedesteni günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Diğer Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi Ankara'da da mahalleler, bir dînt yapının veya bir arada olmayı arzu eden meslek gruplarının vakıf yoluyla tesis ettikleri bir zaviyenin etrafında oluşmuştur. İslâm şehir tipinin üç temel ögesi, cami-mescid, pazar-çarşı, hamam ve sudur. İstisnasız şehirlerin bu üç temel ögesini asırlardır vakıflar üstlenmiştir. Vakıf olmayan bir cami, medrese, mektep, kütüphane göstermek mümkün değildir. 1911'lerde devlete ait tek kütüphane vardı, o da seviye olarak, vakıf kütüphanelerinin en gerilerinde olan Ragıp Paşa Kütüphanesi'ne bile denk değildi.

Kanunî Dönemi'nde kale içerisindeki Müslümanlara ait mahallelerin tamamının ismi bir mescide izafe edilmiştir Güzelöğlü Mescidi Mahallesi, Dudisan Mescidi Mahallesi, Aşağıkapı Mescidi Mahallesi gibi. Hisar dışında da durum bundan farklı değildir. İslâm şehir düzeninde mahallenin mescid çekirdeği etrafında oluşması kuralı, Ankara'da da çok açık bir şekilde görülmektedir.

Buraya kadar anlattıklarımızla, mazisi çok eskilere uzanan Ankara'nın I.

Cihan Savaşı, yangın ve kıtlıklarla 100.000'lik bir şehirden Anadolu bozkırının ortasında kale surları içerisinden tren istasyonuna kadar uzanan 20 bin nüfuslu küçük bir kasaba görünümüne dönüştüğü; vakıfların ise din, dil ve ırk ayırımı yapmaksızın şefkat kollarını tüm insanlığa açan, fiziki ve sosyal altyapısını tamamlayarak kurduğu külliyelerle, boş ve ıssız yerleri iskâna açan, çağlar boyunca sürdürdüğü yapılaşma hareketi ile şehirleri İslâm mimarisi ölçüleri içerisinde imâr ve ihya eden bir müessese olduğu anlaşılmıştır.

Biz bu noktada bir Anadolu kasabası görünümündeki Ankara'nın vakıf eliyle nasıl başkent Ankara olduğunu anlatmaya çalışalım:

1920'den itibaren yeni kurulan hükümetin merkezi olan Ankara, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 13 Ekim 1923 tarihinde kabul ettiği bir kanunla Türkiye Devleti'nin başkenti ilân edilmiştir.

Mecliste alınan bu kararla hukuki formalite tamamlanmış, Cumhuriyet kurulmuş ve bu yeni devletin merkezi Ankara olmuştur. Ancak herşey bu kararla bitmemektedir.

Yeni devletin, Türkiye Büyük Millet Meclisi binaları başta olmak üzere idari yapılara, otele, hamama, okula, yola, suya ihtiyacı vardır. Bu noktada vakıfları devrede görmekteyiz.

İmâr çok yönlü çalışmayı gerektiren çaplı bir iştir. Herşeyden önce paranız, kalifiye teknik elemanınız, üzerinde imâr plânları yapacağınız arazi ve arsalarınız olması gerekmektedir. Yeni kurulan Cumhuriyet Hükûmeti'nde bunlardan hemen hiçbirisi yoktur.

Köklü bir maziye sahip olan Evkâf İdaresi, Mimar Kemaleddin Bey'in başkanlığında iyi bir teknik kadroya sahipti. Vakıflara ait olsun olmasın, Ankara'nın ilk yapılarında bu ekibin imzası bulunmaktadır. Ankara Palas'tan Merkez Bankası'na kadar Ulus ve çevresindeki benzer yapılar, bu söylediğimizin canlı şahitleridir.

Yeni hükümetle birlikte diplomasi yönünden Anadolu'nun ortasında bir

hareketlilik gözlenmektedir. Fakat, Ankara yabancı misyon şeflerini ağırlayacak bir otele sahip değildir. İş bununla da bitmemektedir. Ankara iklimi sert bir şehirdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçilen üyelerin oturabileceği kaloriferli sıcak sulu evlere, hükümet merkezine gelen yerli ve yabancı misafirlerin kalabileceği otele, sinema, tiyatro, klüp v.s. gibi dinlenme ve eğlenme yerlerine, gençlerin okuyacağı okullara, yetişkinlerin eğitileceği konferans salonlarına, temizlik için hamama, yiyecek maddelerinin temini için sebze ve meyve haline, bu gıda maddelerini taşıyan hayvanların barındırılacağı hana, hastaların tedavisi için hastahaneye, aklımıza gelen ve gelmeyen insanın gereksinme duyacağı bir yığın fiziki ve sosyal altyapıya ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda işaret etmeye çalıştığımız noksanlıkların hemen tamamını vakıflar bir plân dahilinde gerçekleştirmiştir.

Vakıflara ait arsaların belediyelere takdir edilecek bedellerle satılmasına ilişkin 1926 tarih ve 748 sayılı kanundan sonra, 1928 tarih ve 1351 sayılı kanunun 9. maddesi ile imâr plânında gerekli görülen tüm vakıf arazi ve arsalarının karşılıksız olarak Ankara İmâr Müdürlüğü'ne devri kararlaştırılmıştır. İmâr Plânlarında yola, yeşil sahaya ve diğer kamu hizmetlerine ayrılan vakıf yerler üzerinde bina varsa, Belediyeler sembolik mahiyette sadece bu binaların enkaz bedellerini ödemek durumundadır, o kadar.

Böylece, İmâr Plânı içerisinde kalan bütün vakıf arsa, arazi ve binalar Ankara İmâr Müdürlüğü'nün emrine tevdi edilerek, masrafsız bir Ankara Şehri İmâr Plânı çizilmesine zemin hazırlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte, Vakıflar eliyle Ankara'da büyük bir imâr hareketine girilmiştir.

İlk defa Türkiye Büyük Millet Meclisi binası yapılması için Kızılbaş Vakfı'ndan arsa verilmiştir. Bugün Ulus Heykeli, eski Meclis Binası, Ankara Palas, Stad Oteli, II. Vakıf Apartmanı

(Toprak ve Tarım Genel Müdürlüğü), Osmanlı Bankası ve Merkez Bankası kompleksinden meydana gelen ada tamamen Vakıflar İdaresi'nce imâr edilmiştir.

Yabancı misyon şeflerinin ağır- lanması için Ankara Palas Oteli, bugün maalesef yerinde göremediğimiz ve halen Merkez Bankası ek inşaatı yapılan yerde bulunan ve bekâr parlamenterler ile diğer yerli ve yabancı misafirlerin kalması için dört katlı Belvü Palas (I. Vakıf Apartmanı) Oteli, yine aynı yerde Anadolu Kulübü, halen Toprak ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğünün kirasında olan ortasında tiyatro-sine- ması (Küçük Tiyatro) bulunan dört kapılı, dört asansörlü ve dört blok halinde evli parlamenterlerin oturması için II. Vakıf Apartmanı, bu binanın hemen yanında ve bugün Devlet Balesi ve Operasının oturduğu III. Vakıf Apartmanı, arkasındaki işyeri binaları ve bunların arasına uygun plânlarla biblo gibi lojmanlar yapılmıştır.

Elimizdeki kayıtlara göre, aynı ada içerisinde Ankara Palas'dan başlamak üzere, Belvü Palas, beş vakıf apartman ve evler için o günün parası ile 2.435.486, 60 lira sarfedilmiştir. Bugünün bütçesi ile bu rakam insana çok küçük gelebilir. Oysa bu rakam Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1925 yılı bütçesine denktir. Zira Genel Müdürlüğün 1925 yılı bütçesi 2.511.500 TL. dir. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1 Türk Lirası 1 Reşat altına eşitti. Bugün 1 Reşat 100.000 TL.dir. Buna göre yapılan harcama 243.548.660.000 liradır ki, bir ada üzerine dağılan bu yapılar kompleksini ancak bu kadar bir harcama ile yapmak mümkün olabilir.

Vakıflar konut yapımı konusunda bunlarla yetinmemiştir. Halen Büyük Doğumevi Hastahanesi'nin bulunduğu Hamamönü ve Dumlupınar Caddesi'nde vakıf personelinin oturması için birçok lojman yaptırmıştır. Bu lojmanlardan bir kısmında vakıf personeli kalmış, diğer bir bölümünde de devlet erkânı, hatta Bakanlar oturmuştur.

Ne yazık ki, bu binaların büyük ekseriyeti bugün mevcut değildir.

Eski mektep ve medreselerin tamamı Maarif'e devredildikten başka, Mithatpaşa'daki Mimar Kemaleddin İlkokulu'nu 100.295.00 TL harcayarak Vakıflar Genel Müdürlüğü yaptırmış ve öğretime açmıştır.

Bilindiği gibi Atatürk'ün emriyle Ankara'da ilk açılan Fakültelerden biri Hukuk Fakültesi'dir. Çankırı Caddesi üzerinde bulunan ve halen Ankara Müftülüğü'nün kirasında olan İtfaiye Meydanı'ndaki bina, 140.384,64 lira harcanarak Vakıflar tarafından Hukuk Fakültesi olarak yaptırılmıştır.

İlmî toplantıların yapıldığı ve yetişkinlerin eğitildiği bir merkez olarak kullanılan Türk Ocağı kompleksinin yapımına 102.000.00 lira ile iştirak edilmiştir. Bu miktar tüm bina maliyetine yakındır.

Ankara'nın ilk yataklı tedavi merkezi olan Numune Hastanesi ana binası yine 675.000.00 lira ile Vakıflar tarafından finanse edilmiştir.

İstiklal Savaşı'nda şehit olan vatandaşlar ile diğer dar gelirli vatandaşlarımızın çocuklarını karşılıksız okutmak üzere Etimesgut'da bir yatılı okul yaptırılmış, öğretmen lojmanlarına kadar bütün sosyal tesislere bu yapıda yer verilmiştir. Okul kompleksi 25 dönüm arazi üzerine oturmakta ve hâlen Etimesgut Yetiştirme Yurdu olarak kullanılmaktadır. Bu kompleks için 327.900.00 lira harcanmıştır.

Yine Etimesgut'da askerî birliklerin banyo ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir hamam, hal ve işyerleri ile birlikte bugün PTT'nin depo olarak kullandığı han binaları bir külliye halinde Vakıflar tarafından tesis edilmiştir.

Bu imar hareketinden başka Darülfunun, Darüş-Şafaka, Himâye-i Etfâl ve Himâye-i Eşcâr Cemiyetleri ile Türk Ocakları, Muallimler Birliği, Ankara Belediyesi ve spor kulüpleri gibi sosyal ve kültürel faaliyet gösteren Cemiyetlere de 1.967.886 TL yardım yapılmıştır.

Ankara'da vakıfların yaptığı hizmet bunlarla bitmemektedir. Bir taraftan tariht işyerleri restore edilirken bir

tarafından da Anafartalar Caddesi üzerinde dükkanlar ve işhanları yapılmıştır. Ulus Perakende Hali'nin arkasındaki Kuyumcular Çarşısı ve işhanı bunun tipik bir örneğidir.

Türkiye genelinde olduğu gibi, 831 Sayılı Sular Kanunu ve 1580 Sayılı Belediyeler Kanununun 160. maddesi ile de, bu amaca meşrut tüm taşınır-taşınmaz mal varlığı ile birlikte vakıf sular ve mezarlıklar Belediye'ye devredilmiştir.

Genel bir ifade ile 1924-1932 yılları arasında 8.604.737 TL Ankara'nın imâ-

rına, 1.967.886 TL. da kültürel faaliyet gösteren cemiyetlere olmak üzere Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce toplam 10.572.623 TL. harcama yapılmıştır.

Bir şehirde Meclis Binası'nın yerinden oteline, sinemasına, konferans salonuna, okuluna, hastahanesine, parlamentelerinin oturacağı apartmanına, çarşı ve pazarına kadar herşey vakıf parası harcanarak yapılmışsa, tüm inşaat projeleri vakıf teknik heyetince çizilmişse bu şehir vakıflar eliyle imâr edilmiş olmaz mı?

RESİM : 1- Ankara Kalesi'nin 1925'lerde durumu (S.EYİCE)

RESİM : 2- 1930 yılında Başbakanlık binası olarak kullanılan ve halen Maliye ve Gümrük Bakanlığı olarak kullanılan bina ve çevresi

RESİM : 3- 1930 yıllarında Ulus Meydanı

RESİM : 4- 1930'lu yıllarda Ulus ve çevresinde Evkaf'ca inşa edilen otel, lojman ve apartmanların genel durumu.

RESİM : 5- Ulus'taki vakıf akarlarından birisi.

RESİM : 6- 1.Vakıf Apartmanı

RESİM : 7- Belvü Palas

RESİM : 8- Etimesgut'da hamam olarak inşa edilen bina.

RESİM : 9- Etimesgut'da yatılı okul lojmanı.

RESİM : 10- Ankara Palas civarında ilk yapılan memur lojmanlarından birisi.

RESİM : 11- Ankara 3. Vakıf Apartmanı.

RESİM : 12- Hamamönü'ndeki memur lojmanlarından bir kısmı (Halen burada Doğumevi mevcuttur)

RESİM : 13- Dumlupınar'daki memur lojmanlarından birisi
(Bu binalar yıkılarak yerine yeni lojmanlar yapılmaktadır).

RESİM : 14- Hukuk Fakültesi olarak yapılan ve uzun süre Hukuk Fakültesi olarak hizmet gören bina
(Şimdi Ankara Müftülüğü hizmet binası)

RESİM : 15- Etimesgut'da yapılan Vakıf Yatılı Mektebi (Halen Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurdu)

RESİM : 16- Ankara Palas (Devlet Konukevi)

RESİM : 17- Etmesgut'ta modern hamam.

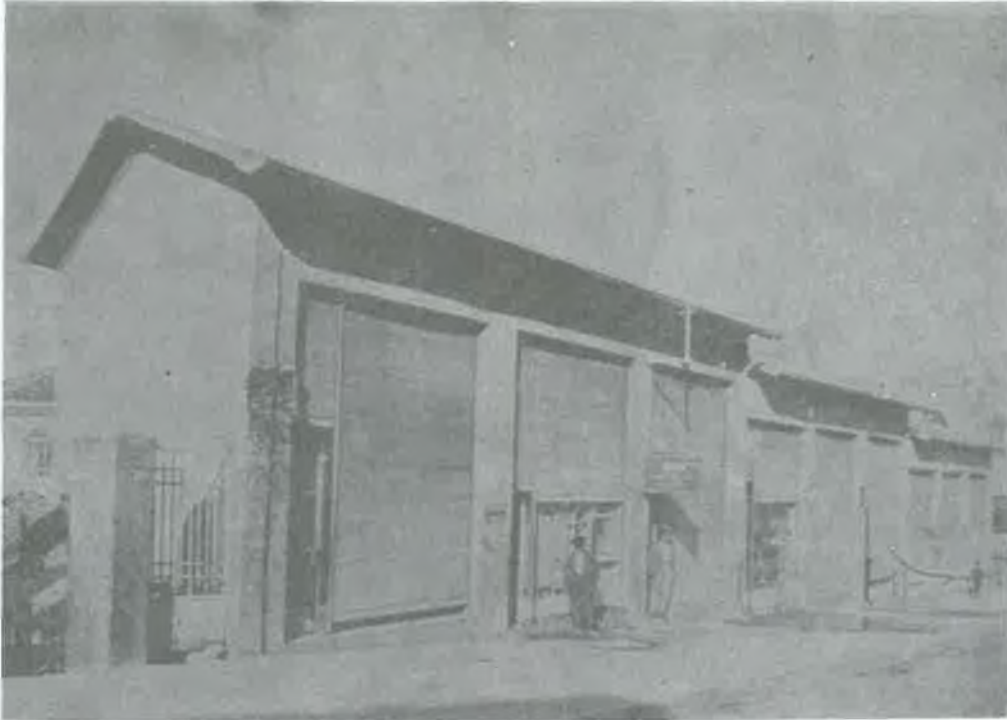
RESİM : 18- Etmesgut'da hamam olarak yapılan bina. Bugün memur lojmanı olarak kullanılmaktadır.

RESİM : 19- Etimesgut'da hal dışındaki vakıf dükkânlar.

RESİM : 20- Anafartalar'da vakıf dükkânlar.

RESİM : 21- Anafartalar Caddesi'ndeki vakıf dükkanlar.

RESİM : 22- Anafartalar'daki vakıf işhanı.

RESİM : 23- Şer'iye ve Evkaf Vekaleti binası olarak yapılan ve uzun süre Anafartalar Polis Karakolu olarak kullanıldıktan sonra halen otel olarak kullanılan bina.

RESİM 24 : Etimesgut Vakıf Yatılı Mektebi (halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından yetiştirme yurdu olarak kullanılmaktadır).

RESİM 25 : II. Vakıf Apartmanı.

RESİM 26 : Ankara Palas (Devlet Konuk Evi)

RESİM 27 : Ulus-Hal civarındaki
Vakıf Kuyumcular Çarşısı

RESİM 28 : Vakıflar tarafından
yapıtılan ve uzun
süre Hukuk Fakültesi
olarak kullanılan bina,
halen Ankara Müftülük
Sitesi ve
Vakıflar İmaretü
olarak kullanılmaktadır

RESİM 29 : Şer'iye ve
Evkâf Vekâleti hizmet
binası olarak yaptırılmıştır.
Halen üst katları otel,
zemin katı ise iş yeri olarak
kullanılmaktadır.